

# ԱՌԵՏԱԲԵՐ

«Ա.Ա.Ս. ՆՍ ԶԵՅԻ ՄԵԾ ՈՒՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՒԵՏԻՍ ԿՈՒՏԱՄ» : ՂՈՒԿ. Բ. 10

ՀԱՏՈՐ 30.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. ՄԱՐՏ 3. 1875.

ԹԻՒ 9

## ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առ ընկերացոյս : — Պիտանի խորհուրդներ : — Սուրբ վարք : — Անգղիոյ մէջ գինեմոլութիւն : — Աւետարանական կրօնային Լուսաւորչական եկեղեցոյն մէջ երկար առնն մնալ : — Մասիսի ամբաստանութիւնը Բողոքականաց դէմ : — Գէշ սովորութիւն մը : — «Շատ տուի» : — Ամերիկացի Աւետարանիչք միադրը Մուտի և միադրը Սանքի : — Հիւանդ նայելու կանոններ : — Ճամադայի մէջ առաքելութիւն : — Չինաց լեզու : — Կրօնական լուրեր : — Քաղաքական լուրեր : — Շուկայի գիներ :

## ԱՌ ԸՆԹԵՐՅՈՂՍ

ՄԵՐ ընթերցողներն այս անգամ Աւետարանը սովորականին կրկին մեծութեամբը պիտի ընդունին : Այս տարի առնն առնն այսպէս կրկին մեծութեամբը պիտի հանենք Աւետարանը, և ուրախ պիտի ըլլանք, երբ գինն աւելնայ, բաժանորդներն ալ այնչափ ըլլան որ կարող ըլլանք ամէն շաբաթ այս մեծութեամբ հրատարակել : Կը խնդրենք մեր բարեկամներէն որ, եթէ հաճին, նամակով մեզի իմացնեն այս մասին իրենց կարծիքը :

## ՊԵՏԱՆԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

Քրիստոնէութեան անհակառակելի ապացոյցը նոյն ինքն Քրիստոսն է :

Աշխարհիս վրայ շատ մարդիկ զբաղած են լի ափով փուշեր քաղելու՝ վրան նստելու համար :

Ով որ կ'ուզէ հաւատալ այն բաներուն միայն զորս լիովին կը հասկնայ, պէտք է որ կամ շատ երկայն գլուխ ունենայ, և կամ շատ կարճ հաւատալիք :

Խիստ խօսքերը կը նմանին ամառուան կարկտի, որ կ'աւրէ կը կործանէ ինչ որ պիտի սնուցանէր, եթէ հաշտուլ անձրեւ ըլլար :

Եթէ մէկը նայի առաքելոց ժամանակ եկեղեցիներուն պաշտաման

պարզութեանը, ինչպէս որ նոր կտակարանէն կը սորվինք, պիտի զարմանայ թէ ինչ չքեղ զարդերու և մեծադին սպասուց պատրաստութիւն պէտք է հիմա կաթոլիկ և Արեւելեան եկեղեցեաց պաշտամանց համար : Բայց մէկը շատ աղէկ դիտողութիւն ըրած է թէ հիմա եկեղեցիներուն սկիհները ոսկեղէն, բայց քահանաները փայտեղէն են :

## ՍՈՒՐԲ ՎԱՐԲ

Վարքը սուրբ կ'ըլլայ այլեայլ մանր մանր բաներով : Ճշմարիտ Քրիստոնէական վարքը կազմողը փոքր խօսքեր են՝ ոչ թէ ճոռումբաբան ճառեր կամ քարոզներ, փոքր գործողութիւններ են՝ ոչ թէ հրաշագործութիւն կամ մեծամեծ դիւցազնական գործեր կամ մարտիրոսութիւն : Սուրբ վարուց օրինակ են արեգական մեղմ և միօրինակ ըլլալ՝ ոչ թէ փայլատակունք, զովացնելու յատկութիւն ունեցող Սելուպի «հանդարտահոս» առուն (Ես. Ը. 6)՝ ոչ թէ «գետին զօրաւոր և առատ ջուրերը» (Ես. Ը. 7) որ կ'երթան սրննթաց և աղմկալից հեղեղի նման :

## ԱՆԳՂԻՈՅ ՄԷՋ ԳԻՆԵՄՈԼՈՒԹԻՒՆ

Անգղիոյ մէջ եկեղեցւոյ պաշտօնեաներէն իբրեւ հաղար անձինք մօտերս ժողով ըրին Մանչեսթըր, գինեմոլութեան տարածման առաջն առնելու հնարքը գտնելու համար : Ժողովին անգամներէն մին շատ աղէկ ըսաւ թէ, եղեւնագործութեան, հիւանդութեանց, աղքատութեանց և ուրիշ չարեաց տասնէն իննին պատճառը գինեմոլութիւնն է : Ատենաբաններուն մէկն ալ ըսաւ թէ 1873ին

Մանչեսթըրի մէջ 601 մանչ և 140 աղջիկ, քսան տարուրնէ վար, գինեմոլութեան համար բանտարկուեցան : Ժողովը միաբան սրոյնց ներկայ տարւոյն մայիս 2 կիրակի օրն ընել յատուկ աղօթքի օր, Աստուծմէ խնդրելու համար որ Անգղիական աղգը շուտով ազատի գինեմոլութեան մեծ մեղքէն : Որոշուեցաւ նաև ամէն աղգեցութիւն բանեցնել տղայք կանուխ, դեռ դպրոցի մէջ, գինեհատութեան կողմը չահելու :

Հարկ չէ ըսել թէ Թուրքիոյ մէջ ալ գինեմոլութիւնը մեծ չարիք է, և թէ բււրապատիկ աւելի ստակ կը վատնուի արեւոյցիչ ըմպելեաց քան թէ կրօնից և դաստիարակութեան վերաբերեալ բաներու : Անգղիոյ մէջ արեւոյցութեան դէմ դնելու գլխաւոր դժուարութիւնը կը ծագի սաբանէն, որ եկեղեցւոյ պաշտօնեաներէն և գլխաւոր անդամներէն շատերը չար օրինակ են այս մասին : Ոչ թէ ասոնք գինեմոլներ կը յաճախեն, այլ սեղանի վրայ գինի կը գործածեն : Եթէ Թուրքիոյ Աւետարանական Քրիստոնեայք ժողովրդեան մէջ գինեմոլութեան դէմ աղգեցութիւն ունենալ կ'ուզեն, գինւոյ գործածութեան բոլոր զօրութեամբ դէմ դնելու են իրենց մէջ, այսինքն ոչ միայն ամէն անձ որ Աւետարանական ժողովրդեան անդամ է, այլ մանաւանդ եկեղեցւոյ, պաշտօնեայք և անդամք : Գիտենք որ, ընդհանրապէս, Աւետարանական Քրիստոնեայք Թուրքիոյ մէջ անարատ են այս մասին, և աղետալի պիտի ըլլայ անոնց և անոնց աղգեցութեանը համար այն օրը՝ որ հասարակաց զգացումն Աւետարանականաց մէջ թոյլտուութիւն ընէ գինի և օղի գործածել :

# Ա. Ի. Ե. ՏԱԲԵՐԱՆԱԿԱՆՔ ԿՐԻՍՏԻՆ ԼՈՒՍԱՆՈՐԶԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՅՆ ՄԵԶ ԵՐԿԱՐ ԱՏԵՆ ՄՆԱԼ

Օրագիր իր 1568 եւ 1570 թիւերով կը ջանայ ընդգէտ Աւետարանի ցուցնել թէ Լուսաւորչական եկեղեցւոյն մէջ կրօնական ազատութիւն կայ, եւ թէ Բողոքականը կրնային նոյն եկեղեցւոյն մէջ մնալ իրենց ունեցած կրօնական գաղափարներովը: Աւետարանը իրողութիւններ յառաջ կը բերէ ցուցնելու թէ բաժանման պատճառը Լուսաւորչականը եղած են, եւ Օրագիր այն ահագին իրողութեանց դէմ իր աչքերը կը խփէ եւ Աւետարանին խօսքերը կ'աշխատի ծռել:

Այս խնդրոյն վրայ Դիտակայ թիւերէն միոյն մէջ «Իգնատիոսեան» ստորագրութեամբ շատ լաւ նամակ մը հրատարակուած էր, որուն վրայ կը յուսամ թէ Օրագիր լուրջ խորհրդածութիւն մը ըրաւ:

1. Օրագրի կը հարցունենք թէ «Ազգային եկեղեցւոյ մէջ մնալ», «Հայաստանեայց եկեղեցիէն չբաժնուիլ» ըսելով արդեօք ինչ ըսել կ'ուզէ: Թէ որ եկեղեցի ըսելով ըսել կ'ուզէ միանոյն կրօնական դասանուններէն միայն ազգի մը կամ ժողովրդի մը անդամները, կը հետեւի որ Աւետարանականը չէին կրնար «Ազգային եկեղեցւոյն» հետ միութիւն ունենալ, քանզի միեւնոյն կրօնական դասանունները չունին, եւ այդպիսի միութիւն մը անհիմն եւ աննշանակ կ'ըլլար: Հիմունեցող եկեղեցի մը իր դասանուններէն հիմնական մասերուն համաձայնողը կ'ընդունին, եւ չհամաձայնողը կը մերժէ: Օրագրի սկզբան համեմատ Բողոքականը միութիւն ունենալու են նաեւ Պապական եկեղեցւոյն հետ, թէեւ մէջերէն մեծ վիճ մը կայ: Արդ՝ որովհետեւ Աւետարանականը չէին կրնար իրենցմէ բոլորովն տարբեր եւ հակառակ կրօնական դասանուններ ունեցող եկեղեցւոյն հետ միութիւն ունենալ, ուստի պէտք էր որ իրենց կրօնական դասանունները ունեցողներուն հետ միութիւն մը կազմէին, եւ այսպէս ալ ընելով ըսուեցան «Հայաստանեայց Աւետարանական եկեղեցի»:

2. Թէ որ Օրագիր «Եկեղեցիէն չբաժնուիլ» ըսելով ըսել կ'ուզէ, երբեք հակառակ դասանուններէն ելող Հայոց՝ ազգային երկրպագութեան օրհնոյն մէջ կրօնական պարզամտ համար միեւնոյն թիւով, ստիկա Աւետարանականը երկարատեւ չէին կրնար ընել: Դիտալք թէ Աւետարանականը ամենայն սիրով եւ յարգանքով ընդունուէին, տակաւին անոնք չէին կրնար երկարատեւ նոյն եկեղեցւոյն մէջ մնալ, եւ իրենց համոզմանը եւ խղճին համեմատ զատ եկեղեցական կազմակերպութիւն մը չունենալ: Եւ ասոր պատճառն ալ աս է որ Աւետարանականը Լուսաւորչական եկեղեցւոյն հետ չէին կրնար միութիւն ունենալ:

Դեռեւ մէջ հոգեւոր միանոյն չէին կրնար բոլորել: Իրաւ Լուսաւորչական նիւթական եկեղեցիները գեղեցիկ պատկերներով զարդարուած են, քահանայք՝ նման Հրէական ծիսական օրինաց, ժողովուրդին առջեւ խնկարկութիւն կ'ընեն, եւ ժամերով տիրացուներու խումբ մը շարականներ կ'երգեն, եւ վերջապէս շատ զարդարանքներ ու շքեղութիւններ եւ արտաքին ցոյցեր կան, բայց այդ բաները հոգիին սնունդ տալու բնաւ յարմարութիւն չունին: «Աստուծոյ թագաւորութիւնը դրսուանց երեւցած բաներով չգար», ըսաւ մեր կրօնքին մեծ Վարդապետը: Արտաքին ցոյցերն ու շքեղութիւնները աչքերը կը շլացնեն եւ անոնց զուարճութիւն կու տան, բայց հոգիին մէջ Աստուծոյ թագաւորութիւնը չեն բերեր: «Ան խօսքերը որ ես ձեզի խօսեցայ, հոգի ու կեանք են» ըսաւ նոյն Վարդապետը: Պետրոս ներշնչեալ առաքեալն ալ կ'ըսէ, «Նորածին մանկանց պէս՝ բանական ու անխարդախ կաթին վախճանէք, (որ անով մեծնաք մինչեւ փրկութիւնը, ) թէ որ Տէրովը քաղցր ըլլալուն համը առիք»: Լուսաւորչական եկեղեցեաց մէջ բանական ու անխարդախ կաթը շատ քիչ է, եւ ուստի Աւետարանականը հոն մնալով կամ հոգեւորապէս սովամահ պիտի ըլլային կամ ազգազու: Աւետարանին զուտ եւ անխարդախ քարոզութիւնն է Աստուծոյ սահմանած միջոցը մեղաւորները ապաշխարութեան բերելու, եւ հոգեւոր կեանքի մէջ սնուցանելու, ըստ բանի առաքելոյն թէ «Աստուած հաճեցաւ քարոզութեան յիմարութիւնովը հաւատացեալները ապրեցնելու»: Տարակոյս չկայ թէ Օրագիր իր սովորական ոճով պիտի հարցունէ թէ «Միթէ մեր եկեղեցւոյն մէջ Աւետարանի քարոզութիւն չկայ եղեր»: Կը պատասխանենք՝ առանց յանդգնութեան թէ չկայ: Իրաւ է որ երբեմն երբեմն ամէն մարդ արարողութիւններով յոգնելէն ետքը վարդապետները կամ եպիսկոպոսները կը խօսին ժողովուրդին, բայց այն քարոզութիւնները որ Աւետարանին համաձայն չեն, անոնց մէջը Աստուած եւ Քրիստոս բառերը երբեմն երբեմն յեղիցեղութիւն քարոզութիւն չեն: Եթէ այս երկրին մէջ Աւետարանականութիւնը ծագած ու յառաջ երթալու վրայ չըլլար, Լուսաւորչականաց կղերը հազիւ պիտի երեւնար եկեղեցւոյ բեմին վրայ: Եւ թէեւ երբեմն այլ ընդգէտ Աւետարանի Աւետարանականները անարգեցին, եւ ստոնջ դէմ տգէտ ժողովուրդը գրգռելով ամէն տեղ հալածանք հանեցին: Նոյն հոգին տակաւին կը տիրէ, թէ եւ Օրագիր կը պնդէ թէ կրօնական ազատութիւն կայ: Բայց հիմա Աւետարանականը չեն կրնար հալածուիլ, ինչու որ Օսմանեան բարեխնամ կառավարութեան պաշտպանութիւնը կը վայելեն: Նաեւ կը

սեմ թէ՛ թէեւ կը քարոզուի ազգասիրութիւն, հայրենասիրութիւն, ուսումնասիրութիւն, բարեգործութիւն, բայց երբ որ զԼուսաւորչական Քրիստոս չքարոզուի, ան ալ խաչը ելած, Աւետարանական քարոզութիւն չէ: Ոչ թէ Աւետարանականը այդ նիւթերը կը մերժեն, այլ քան զԼուսաւորչական առաւել կը յարգեն: Սակայն չեն ընդունիր ասոնք իբր Աւետարանական քարոզ: Պողոս առաքեալ կ'ըսէ, «Վասն զի ես միայն չգրի ձեզ մէջը ուրիշ բան գիտնալ, բայց միայն Յիսուս Քրիստոսը, եւ ան ալ խաչը ելած»: Ուրիշ տեղ մը, «Իսկ մենք կը քարոզենք խաչեալ Քրիստոսը»: Իրաւ Լուսաւորչական եկեղեցւոյն մէջ շատ նիւթական խաչեր կան, եւ ամէն աչքեր անոնց կը նային եւ զանոնք կ'երկրպագեն, բայց խաչեալ Փրկիչը չկայ: Եւ ուր որ Քրիստոս չկայ հոն կեանք չկայ: Ուստի Աւետարանականը չէին կրնար այդ եկեղեցւոյն մէջ երկարատեւ մնալ թէեւ իրենց կրօնական գաղափարներուն վրայ բռնութիւն ալ չըլլար:

Օրագրի յարգւոյ խմբագրին մէկ հարցում մը ունինք:

Թէ որ Հայոց եկեղեցիէն չբաժնուիլը սոսկ եկեղեցի երթալ կանգնել կամ նստիլ կը նշանակէ, առանց միաբանելու հոն տեղի կատարուած արարողութեանց եւ երկրպագութեան, ինչո՞ւ համար հոն պիտի երթուի: Միթէ Աստուծոյ արարչութեան մէջ կանգնելու կամ նստելու տեղ մի պալատ է:

Օրագիր թող գիտնայ որ Աւետարանականաց փնտռածը ոչ թէ նիւթական չէնք է, այլ հոգեւորական է՝ «բնութիւն», եւ ասոնք իրարու հետ պատճառի եւ արդիւնքի կապակցութիւնը ունին: Վերցնել ճշմարտութիւնը, վերցնեցած կ'ըլլաս սրբութիւնը:

Չենք գիտեր թէ Լուսաւորչական Հայոց կրօնական ժողովը ինչ տեսութեամբ նայեցաւ Օրագրի իր 1568 թիւով ըրած յայտարարութեանը վրայ: Բայց մեզի կերեւայ թէ Օրագրի ըրած այդ յայտարարութիւնը, եթէ Լուսաւորչական եկեղեցւոյն կողմանէ ընդունուի, անոր մեռելութիւնը կը յայտարարէ քան թէ կրօնական ազատութիւն թէ որ Օրագրի, «Չես ընդունիր նէ, մի ընդունիր» ըսածները Լուսաւորչական եկեղեցւոյ հաւատարմաց՝ վարդապետութիւններն են, կրօնական ժողովին եւ նոյն եկեղեցւոյն իւրաքանչիւր զաւակաց պարտաւորութիւնն է ամենայն հաւատարմութեամբ հսկել անոնց վրայ, եւ չընդունել իրենց կրօնական միութեան մէջ ամէն անոնք որ կը մերժեն նոյն եկեղեցւոյն վարդապետութիւնները, եթէ ոչ Լուսաւորչական եկեղեցին պիտի նմանի ամէն կողմը բաց պարտէզի մը որ չուտով կը խոտանանայ: Լուսաւորչական եկեղեցւոյ վարդապետութիւնները մերժողները չընդունելը ոչ միայն կրօնական տղատութեան դէմ չէ, այլ շատ ալ իրաւացի էր Լուսաւորչական Հայոց յայնժամ կրօնական ազատութեան դէմ գործած կ'ըլլան, երբ այս ինչ վարդապետութիւնները մերժող մէկը իր ազգային իրաւունքներէ ու արտօնութիւններէ կը կոտորուեն, ինչպէս Աւետարանական Հայոց իրենց համազգէններէն կողոպտուեցան:

Կոստանդնուպոլս, Կ. Դ. Գ.

փետր. 15. 1875

ՄԱՍԻՍԻ ԱՄԲԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆԸ  
ԲՈՂՈՒՄԱԿԱՆՈՒՅՑ ԴԵՄ

Խմբագիր .

Մասիսի 1658 թուոյն մէջ Բողոքականաց դէմ յարձակումը զիս շատ վշտացուց, ես Հայ ըլլալով՝ կ'ամենամոր Հայ մեծաւ մասամբ իրեն համազգի եւ համարին ընկերութեան մը դէմ այսպիսի յանդուգն եւ անիրաւ դատողութիւն մը ընելու կը զիջանի :

Մասիս կ'ըսէ թէ , « Մայրաքաղաքիս եւ գաւառաց մէջ անոնք որ կրօնափոխութեան դիմած են եւ կը դիմեն , ինչպէս որ ամէն ոք գիտէ , ոչ թէ ներքին համադմամբ կամ փրկուելու յուսով , այլ՝ կամ չհասնու բախտախնդրութեան , կամ սիրահարութեան , կամ հարստահարութեանց դէմ սղաշտպանուելու եւ կամ տրոյ վճարումէ ազատելու պատճառներով միայն իրենց ազգային եկեղեցիէն բաժնուած են » :

Այս վճիռը սուղ անձը պէտք է որ իբր երեսուն հազարէ բաղկացեալ Բողոքական ժողովրդեան իւրաքանչիւր անհատի ներքին խորհուրդներուն եւ զգացումներուն դիտակ եղած ըլլայ , ինք ալ ամէն կեղծաւորութենէ , ստուերէն եւ շահախնդրութենէ բոլորովին ազատ եւ մաքուր ըլլայ : Եթէ Մասիսի խմբագիրն , որ յիշեալ վճիռը տուած է , այսպիսի գերազանց , մանաւանդ թէ աստուածային յատկութեան տէր է , անոր Պոլսոյ մէջ բնակիլը մայրաքաղաքիս համար մեծ փառք եւ երջանկութիւն է . քանզի երեսուն հազար մարդոց խորհուրդները եւ շարժառիթները գուշակելու կարող սրտաբէտ եւ ծածկագէտ անձ մը ուրիշ ինչ բաներ չի կրնար գիտնալ եւ գուշակել : Մենք կը խնդրենք Մասիսի յարգոյ խմբագրէն որ , ինչպէս իր ծածկագիտութեամբը տեսաւ եւ յայտնեց երեսուն հազար մարդոց գաղտնի նպատակները , չնորհը ընէ նաեւ իր խորին իմաստութեամբը փաստերով հաստատել ինչ որ ըսաւ : Գանդի մենք մեր կարճ խելքովը չենք տեսներ թէ Բողոքականութեան մէջ շահամու բախտախնդրութեան ինչ առիթ կայ , որ մարդ մը ազգային եկեղեցին եւ անոր վերաբերեալ կալուածները եւ դպրոցները ձգելով Բողոքական ըլլայ այս նպատակաւ : Մենք գիտենք որ շատերը Բողոքական ըլլալով մեծամեծ աշխարհային դժբախտութիւններ եւ վնասներ տեսան , բայց լոկ Բողոքական ըլլալով բախտ եւ շահ գտնողներ չենք գիտեր , եւ ինչ որ ըսինք ապայոյցներով կը հաստատենք , եթէ ապայոյցանելու կարգը մեզի դայ :

Նոյնը կրնանք ըսել հարստահարութենէ

եւ տրոյ վճարումէ ազատ ըլլալու մասին : Եթէ այս երկրին մէջ հարստահարութիւն կայ , միթէ Բողոքականը նուազ ենթակայ են անոր քան ղլուսաւորչականս : Եթէ Բողոքական ըլլողներուն դէմ եղած կրօնական հալածումները եւ զրկանքներն ալ յիշենք , ո՞վ ենթակայ է հարստահարութեան , Լուսաւորչականութեան մէջ մնացող մը թէ Բողոքականութեան դիմող մը : Եթէ այս մասին մենք լռենք քարերը կ'աղաղակեն : Տրոյ վճարման գալով , կը հարցնենք թէ ո՞վ Բողոքական ըլլալով , տուրքէ , մաքսէ եւ ուրիշ հարկերէ եւ բաժերէ ազատ եղած է : Իսկ հոգեւոր կամ ազգային տրոյ համար , լաւագոյն ըրած կ'ըլլար Մասիս , եթէ քանի մը քաղաքներու միայն , ինչպէս Պրուսայի , Ա. յնթապի , Մարաշի եւ Տիգրանակերտի Լուսաւորչականաց եւ Բողոքականաց ազգային տրոյ տարեկան տեղեկագիրներն ի լոյս ընծայէր . ան ատեն պիտի տեսնուէր որ Բողոքականք թէ Լուսաւորչականք աւելի ստակ կու տան ազգային , կրօնական եւ բարեսիրական նպատակներու համար : Կարծենք թէ Մասիս , եթէ յիշեալ քաղաքաց Բողոքականներուն 1874 ին տրոյ տեղեկագիրը դիտողութեան առած ըլլար , այս ծաղրելի ամբաստանութիւնը չէր ըներ Բողոքականաց դէմ :

Ո՞վ ազգասէր Մասիս , թերեւս կը կարծես թէ այսպէս ընելով ազգին ծառայութիւն մը կ'ընես : Ազգին միտէն եւ արիւնէն եղող երեսուն հազար անձինք աշխարհի առջեւ իբրեւ խաբեբայ , կեղծաւոր եւ չահասէր կը բամբասես , վասն զի անոնք իրենց յարաբերութեանը մասին զոր Աստուծոյ հետ ունին՝ քենէ տարբեր կը խորհին : Բայց աշխարհ կրնայ քեզի ըսել « Աղէկ , մենք այս երեսուն հազար Հայք ըստ ըստիւրդ պէս կեղծաւոր , խաբեբայ եւ չահասէր կը ճանչնանք բայց որովհետեւ Լուսաւորչականք ալ իբրեւ համազգի միւսնոյն խմբէ են , ինչպէս գիտնանք թէ անոնք ալ կամ գէթ անոնց մեծ մասը , եւ դու ալ անոնց հետ , նոյնպիսի չէք » : Ասոր ինչ պատասխան պիտի տաս :

Մենք քենէ տարբեր կերպով կը հաւատանք փրկութեան փորձապետութեան , քեզի ինչ . « Դու ո՞ր ես որ դատիս զընկերն . » « Ո՞ր կացոյց զքեզ իշխան եւ դատաւոր ի վերայ մեր : » Եթէ մենք Բողոքականքս Հայ ազգին պատիւը կ'ազարտենք , եթէ մեր աղքատ եղբայրներուն սրկաս քան ղլուսաւորչականս կ'օգնենք , եթէ դատարարութեան մէջ թերի ենք , եթէ մեր դպրոցներն ետ կը մնան քան ղլուսաւորչականաց դպրոցները , կրնաս մեզի այս բաներուն համար խրատ տալ , եւ մենք կ'անսանք քեզի : Բայց եթէ կրօնական

բաներու մէջ կ'ուզես մեր վրայ իշխել , գիտցիր որ մենք ալ Հայ ենք , մեր երակներուն մէջ չընենք ընող արիւնը մեր այն նախնեաց արիւնն է որ կրօնական ազատութեան համար իրենց կեանքը աւելին :

Վ . ԱՌԵՏԱՒ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՆ  
Բուժէլի Հիւար , 24 փետր . 1875

ԳԵՇ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գեղերէն ոմանց մէջ Հայոց սովորութիւնն է ամուսնութեան համար աղջկունք գնել եւ վաճառել : Թերեւս ըսուի թէ այս գործողութիւնը վաճառել չէ , այլ խօսքկապ կամ սլարգեւ : Բայց եւ այնպէս մենք ասոր ուրիշ անուն չենք կրնար տալ , բայց եթէ գնել եւ վաճառել , քանզի սակարկութիւն կ'ըլլայ եւ գին կը կտրուի միշտ այնպէս՝ ինչպէս կ'ըլլայ ձի մը գնելու եւ վաճառելու ատեն : Չենք ըսեր թէ այս աղջկաները սարկութեան կը վաճառուին , քանզի շատ կողմանէ ասոնց վիճակն , ամուսնութենէ ետքը , աւելի դէշ չէ քան լուսաւորութենէ զուրկ գեղերու աղջկանց վիճակը , որոնք ի կնութիւն կը տրուին ոչ թէ կը վաճառուին : Բայց եւ այնպէս յիշեալ սովորութիւնը յայտնապէս նուաստ եւ գէշ է , եւ ամէն մտացի Հայ , թէ Լուսաւորչական եւ թէ Բողոքական , պարտի դատապարտել եւ բաղձալ վերցուած տեսնել այնպիսի վատ սովորութիւն մը :

Բայց ինչպէս կրնայ վերնալ այս սովորութիւնը , Հարկաւ , երբ Լուսաւորութիւնը կը տարածուի այս երկրիս ամէն կողմերը , ժողովուրդն ինքնին պիտի նետէ զայն հին եւ վնասակար հանդերձի սլէս : Բայց հիմա կարեւոր պարտք է քարոզչաց , վարժապետաց եւ անոնց որ կերպով մը ժողովրդեան վրայ ազդեցութիւն ունին յիշեալ սովորութեան դէմ մաքսուիլ : Պէտք է ջանալ սորվեցնել ժողովուրդին թէ այն սովորութիւնը նախատինք է մարդկութեան , եւ մեղք մեր Գրիգորի դէմ որ մարդեղաւ որպէս զի մարդիկ անասնոց կարգէն բարձրանան , նա մանաւանդ որդիք Աստուծոյ ըլլան : Թէ այն սովորութիւնը ծանր տուրք է աղքատաց վրայ , եւ կ'եղծանէ եղբայրական սէրը որ բոլոր Գրիստոնեաներն իրարու հետ պիտի կապէ :

Խելացի Գրիստոնեայ եղբայր մը կը ճանչնամ , որ իր որդւոյն համար հարս մը գնել կ'ուզէր , եւ ինքզինք արդարացոյց ըսելով , « Ես իմ աղջկաներէս եւ ոչ մէկը կը վաճառեմ , բայց որովհետեւ ուրիշ կերպով հարս չեմ կրնար առնել տղուն , ինչ կրնամ ընել , պէտք է որ հարս մը գնեմ » : Բայց աս ալ չիտալ չէ : Ամէն լուսաւորեալ Գրիստոնեայ յանձն առնելու չէ աղջկի վաճառել կամ գնել , եւ եթէ Գրիստոնեայք մարդասիրաբար իրարու օգնեն , երիտասարդաց համար կին գտնել ամենեւին դժուար չըլլար . եւ այս վատ եւ մեղապարտ սովորութիւնը կը վերնայ Հայոց մէջէն :

\* \* \*

## «ՇԱՄ ՍՈՒԻ»

Անգամ մը եկեղեցւոյ անդամի մը ողորմութեան համար ստորագրութեան դիր մը մատուցուեցաւ, ան ալ «Շամ տուի» ըսելով մերժեց։ Այս անձին յիշեալ խօսքին վրայ քանի մը խորհրդածութիւն ընել պատշաճ կը համարինք։

«Շամ տուի» Միթէ բոլոր ստացուածքը տուաւ և այլևս տալու բան մը չունի։ Ըրած է այնչափ որչափ ըրաւ իր Տէրը։ Քրիստոս հարուստ էր և աղքատացաւ, որպէս զի անոր աղքատութեամբն ուրիշները հարստանան։ «Շամ տուի» ըսող անձը տակաւին այնչափ ստացուած ունի որ իր ապրուստին բաւական կ'ըլլայ և կ'աւելնայ։ Ինչ է ուրեմն «Շամ տուի» խօսքին նշանակութիւնը։ Մինչև ցարդ ըրած ողորմութիւններուն պատճառաւ ոչ թէ աղքատացաւ, այլ Աստուծոյ ողորմութեամբը ևս աւելի հարստացաւ։ Մասամբ մը իր ստացուածքէն Տէրոյը տալով շտեմարանները լեցան աւելի քան որչափ առաջ էին. այս գիտնալով ոչ ապաքէն լաւագոյն ըրած կ'ըլլայ եթէ իր ստացուածքովը Տէրոյը ծառայելու շարունակէ։ Առատաձեռնութիւնը փոխանակ պակսեցնելու, պարտական է մանաւանդ աւելցնել։

«Շամ տուի»։ Ըսել է թէ այլ ևս պիտի չտայ. բայց ինչո՞ւ համար։ Միթէ տալու այլևս պէտք չկայ։ Ամէն կարօտութիւն լցաւ առատօրէն։ Որբեր և այրիներ, հիւանդներ և աղքատներ միթէ վերջան աշխարհէս։ Ամէն տեղ բաւական եկամուտ ունեցող դպրոցներ և հիւանդանոցներ հաստատուեցան, և նոր հաստատութեան պէտք չկայ։ Աւետարանի պաշտօնեայք միթէ ըստ արժանոյն կը հոգացունին, կամ թերևս հրաշքով կ'ապրին։ Ոչ, ոչ. ողորմութիւնը կտրելու համար այս պատճառներուն և ոչ մէկը կայ։ Ապա յիշեալ բարեկամը «Շամ տուի» ըսելով այլևս տալ ինչո՞ւ համար չուզեր. միթէ սոսկ պատճառաւ որ ուրիշները չեն տար որչափ տալ պարտական են։ Բայց իրեն ինչ փոյթ։ Աստուծոյ պատուէրը կը թողու և ուրիշներուն վարքը

կ'ուզէ իրեն կանոն բռնել։ Մինչև ցարդ տուածներուն համար զղջացած է արդեօք, կամ թերևս տալով թշուառ եղաւ։ Միթէ իր փորձառութիւնը Տէրոյը փորձառութենէն աւելի է. քանզի Տէրը կ'ըսէր, «Աւելի երանելի է տալը քան թէ առնելը» (Գործ. Ի. 35)։

Շամ տուած ըլլալուն համար այլ ևս տալ չուզող անձը կը կարծէ՞ թերևս թէ առաջ տուածներովն օգուտ մը չըրաւ։ Եթէ ուղիղ մտօք ըրաւ իր ողորմութիւնները, անտարակոյս մեծ օգուտ գործած է. սակայն կան տակաւին շատ բարիք որ պիտի ըլլան, և ինք գիտէ. բայց երբ ասոնց համար նորէն բան մը կը խնդրուի, կը զանայ ըսելով «Շամ տուի»։ Երանի թէ վայր մի հոս ըլլար ականջը, և անոր սա հարցումն ընէինք, Առա՞ծներուդ համար ալ «Շամ տուի, այլևս չեմ ուզեր» կ'ըսէս։ Շատ տուիր, սիրելի, շատ բարիք ըրիր, այլ ևս տալ չես ուզեր, այլևս այրիներ և որբեր խնդացնել չես ուզեր, թշուառութեան և նեղութեան մէջ գտնուողներուն օրհնութիւնը քու վրադ բերել չես ուզեր այսուհետեւ, կորստեան վտանգի մէջ գտնուողներուն փրկութեան աւետիսը զրկելու այլևս փափաք չունիս, աղէկ. ես ալ ուրեմն պիտի ցաւիմ և ողբամ քու վրադ այնչափ որչափ կը ցաւիմ և կ'ողբամ աղքատներու, այրիներու, որբերու, հիւանդներու, ագէտներու և կռապաշտներու վրայ։ Թշուառ մարդ. բոլոր հարստութեամբդ հանդերձ դարձեալ թշուառ մարդ։ Արդարեւ չկայ մարդ մը որ այս անձին չափ թշուառ և ողբալի է. անձ մը որ տալու կարողութիւն ունի, բայց կամը չունի։ Հարստութեան կողմանէ բախտաւոր է, բայց ողորմածութեան կողմանէ թշուառ։

«Շամ տուի»։ Ուրեմն պահէ ինչ որ ունիս։ Բայց որչափ ժամանակ կարող պիտի ըլլաս պահել։ Որովհետեւ օր մը, կամաւ կամ ակամայ, պիտի բաժնուիս հարստութենէդ, լաւագոյն գործած չես ըլլար, եթէ այս կորստական ինչքէն միշտ մէյմէկ մաս սիրով հանես տաս։ Սիրով և ա-

ռատօրէն տուած ըլլալովդ համար, թէ առ աղահուսոթեան չտալդ միտք բերելով երջանիկ պիտի ըլլաս մահուան անկողնոյդ մէջ։

## ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉՔ

ՄԻՍՏԵՐԻ ՄՈՒՏԻ ԵՒ ՄԻՍՏԵՐԻ ՍԱՆՔԻ

«Աւետարանական Քրիստոնէութիւն» կոչուած լրագիրը, որ Աւետարանական Դաշնակցութեան բերանն է, յունուարի թուոյն մէջ կը գրէ։

«Ոչ փոքր հաճութեամբ ողջունեցինք առ մեզ դալուստը մեր Ամերիկացի Աւետարանական եղբարց, միագրը Մուտի և միագրը Մանքի, որ Սկովտիոյ և Իրլանտայի քաղաքներուն մէջ զարմանալի արթնութիւններ գործելէն ետքը, հիմա Անգղիոյ մէջ սկսան նոյն գործը։ Արդէն շարժեցին ժողովրդեան սիրտը և հոգին Մանչեսթըր. հոն ալ, ինչպէս ուրիշ տեղեր ուր անոնք այցելութիւն ըրին, հաղարաւորը, գրեթէ անհաւատալի թուով մարդիկ, հաւաքուեցան Փրկչի մը սիրոյն աւետիսն ուրախութեամբ և հիացմամբ մտիկ ընելու։ Ոչ հետաքրքրութիւն, ոչ ալ եռանդի մը անցաւոր զգացումը կը բերէր այնչափ խուռն բազմութիւն ամէն հասակէ, կարգէ և աստիճանէ, ամէն օր, և օրուան ամենէն կարևոր ժամերուն մէջ, քաղքին երկու մեծամեծ սրահները լեցնելու, մտիկ ընելու համար երկու պարզ քարոզիչ, որ «չէ թէ խօսքի կամ իմաստութեան գերազանցութիւնով», այլ հասարակ և անպաճոյճ լեզուաւ խօսելով, ունկնդրաց խղճերը կ'արթնցնեն Քրիստոսի և անոր փրկութեանը համար։ Ուրախ ենք որ եկեղեցւոյ պաշտօնեայք, գրեթէ ամէն յարանուանութենէ, իրենց հաւանութեան աջը կը կարկառեն այս պատուական քարոզիչներուն, և պատրաստ են իրենց բոլոր զօրութեամբը գործակից ըլլալանոց։ Այս Աւետարանաց բռնած ընթացքը, կամ այլևայլ քաղաքացի մէջ անոնց աշխատութեան արդիւնքը գիտողները չեն կրնար բնատարակուսիլ թէ անոնց վրայ երկնից օրհնութիւնը կայ, և թէ այն օրհ-

նութիւնն է որ անոնց դործն արդիւնաւոր կ'ընէ : Ուրախութեամբ կը լսենք որ յիշեալ Աւետարանիչը յունուարի մէջ պիտի աշխատին Պրմինկ-համ և Շէֆֆիլտ , փետրուարի մէջ Լիվըրքուլ , և անկէ Լոնտոն պիտի դան : Աշխարհիս այս մեծ շահաստան քաղաքը մարտի սկիզբէն մինչև յունիսի վերջը տեսարան պիտի ըլլայ անոնց աշխատութեանը : Արդէն որոշուած է 10,000 լիւրա հաւաքել Լոնտոնի մէջ անոնց դործին համար ծախք ընելու , և այնպէս կարգադրուած է որ, Երկրագործական ահագին շէնքը մարտի մէջ անոնց ժողովներուն յատկացեալ ըլլայ : »

Վերոյիշեալ թերթին փետրուարի թուոյն մէջ ալ , խմբագիրը միսդըր Մուտիի և միսդըր Սանքիի Շէֆֆիլտի մէջ ըրած դործին վրայ խօսելով կ'ըսէ . « Հոս ալ , ինչպէս ուրիշ տեղեր , անոնց հաւատարիմ քարոզութեան և մարդոց սրտերուն և խիղճերուն ազդու կերպով բողոքելուն արդիւնքը տեսնուեցաւ : Քրիստոսի ձայնին և անոր փրկութեան դործին անդգայ եղող հազարաւոր մարդոց արթննալուն , արդէն հաւատացողներուն ալ հաւատոյն , յուսոյն և եռանդեան զարմանալի եղանակաւ աճելուն մէջ : Թէ քարոզի և թէ աղօթքի ժողովներուն ամէն օր և ամէն ժամ խուռն բաղմութիւն ներկայ է , և բոլոր ժողովուրդը փրկութեան համար միենոյն սաստիկ փափաքը կը յայտնէ : Աներկբայ կը հաւատանք որ միենոյն սաստուածային օրհնութիւնը պիտի տեսնուի այս անձանց վրայ , երբ Լոնտոն դան : »

ՀԻՒԱՆՂԻ ՆԱՅԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

1. Հիւանդին հոգ տանելու համար հարկաւոր անձանցմէ զատ ընդհանրապէս ուրիշ մարդիկ գտնուելու չեն սենեակը : Հիւանդին ծառայելու համար ինչ բան որ հարկաւոր է՝ ձեռքի տակ գտնուի . բայց սենեկին մէջ որչափ քիչ մարդ ըլլայ , այնչափ քիչ առիթ կ'ըլլայ խօսելու : Սիրելի բարեկամաց ձայնն ալ շատ անգամ ներշնչութիւն է հիւանդին : Եթէ ցած ձայ-

նիւ խօսուի , հիւանդը շատ ճիգ կ'ընէ ըսուած խօսքը լսելու . եթէ սովորական ձայնիւ կամ մանաւանդ աւելի բարձր ձայնիւ խօսուի , ձայնը կը փնտէ հիւանդին ըղձիկն :

2. Զանալու է փողոցին աղմուկէն ալ որչափ հնար է աղատ պահել հիւանդին սենեակը : Քունը , գրեթէ ամէն հիւանդութեան մէջ , աւելի օգտակար է քան տրուած դեղերը : Բայց և այնպէս բաղմամարդ քաղաքներու և դեղերու մէջ որչափ անգամ հիւանդները փողոցներուն ձայնէն եւ աղմուկէն ընդոստ , շատ անգամ նաեւ վախնալով , կ'արթնան և կամ կ'արդելուն քնանալէ : Ուստի հիւանդը դնելու է տանն ամենէն հանդարտ մէկ սենեկին մէջ , և ամէն կերպով ջանալու է փողոցին աղմուկէն աղատ պահել սենեակը :

3. Հիւանդին սենեակը ստէպարեւ տեսնելու է : Արեգական ճառագայթները բուժիչ զօրութիւն ունին : Հիւանդին սենեակն այնչափ լուսաւոր ըլլայ՝ որչափ հիւանդը կ'ախորժէ : Լոյսը զուարթացուցիչ է , մութը՝ տրւորեցուցիչ : Լոյսը կենարար է , խաւարը՝ մահացու , ուստի և պատահանները ստէպ բանալու է լոյսին և օդին :

4. Եթէ բժիշկ մը կանչուած է հիւանդը դարմանելու , պէտք է ճշդիւ հաշտեալ անոր կարգադրութիւններուն : Եթէ հիւանդապահը կամ ուրիշ մէկը կ'ողգէ որոշել թէ բժիշկին կարգադրութիւններն աղէկ են թէ ոչ , պէտք է բժիշկը թողուլ և հիւանդապահը պահել : Մահուան հետ եղած պատերազմի մը մէջ պէտք է որ Գիշորապետ ըլլայ :

ՃԱՄԱՌԱԳԱՅԻ ՄԷՋ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ

Սկովտիացի միսիոնարական ընկերութիւն մը 50 տարիէ ի վեր կ'աշխատի ճամախագ կղզին , որ Անգղիոյ իշխանութեան ներքեւ է : Հիմա այս կղզւոյն մէջ կայ 27 միսիոնար , 12 գրավաճառ , 54 վարժապետ և 5,572 հաղորդութեան անգամ : Ընկերութիւնը մինչև ցարդ ծախք ըրած է իբր 200,000 Անգլ. լիւրա այս կղզւոյն համար , և հիմա միտք ունի Յոբելեան (յիսներորդ) տարւոյն առթիւ

ժողովել բաւական դրամագլուխ բնիկ պաշտօնեաներ կըթելու ճեմարան մը հաստատելու համար : Սկովտիայէն 1871ին ճամախագ այցելութիւն ընող քննիչներուն տեղեկութեանը նայելով , այս կղզւոյն եկեղեցիները թերի մնացած էին երկու նկատմամբ , այսինքն՝ ինքնապահ ըլլալու ջանից կողմանէ , և բնիկ պաշտօնեաներ հասցնելու մասին : Առաջին թերութեան ըստ մասին դարման եղած է , քանզի ժողովուրդէն իւրաքանչիւր անհատ հիմա տարուէ տարի գրեթէ մէկ լիւրա կուտայ : Երկրորդ կարօտութեան ալ դարման պիտի տարուի հիմա սաստուածաբանական վարժարան մը բանալով , որ կապակցութիւն պիտի ունենայ կղզւոյն մէջ արդէն հաստատուած նոր վարժարանին հետ : Այժմու ջանքերուն իբրեւ պտուղ կը յուսացուի թէ վերջապէս բոլոր առաքելութիւնը պիտի դառնայ բնիկներուն ձեռքը :

ԶԻՆԱՅԼԵԶՈՒՆ

Տր. Ուիլեամս որ իբր 41 տարի առաջ Ամերիկայի Պորտ ընկերութեան կողմէն միսիոնար դնաց Զինատան , հիմա աւարտած է Զինարէն բառարան մը որ մեծ արժէք պիտի ունենայ Զինարէնի տեղեկութիւն ունենալ ուղող բոլոր Անգղիկներէնագիտաց :

Այս բառարանին մէջ նշանագիրներուն թիւն է 12,527 : Զինարէնին բոլոր բառերը միավանկ են : Վանկերուն թիւը համեմատութեամբ քիչ է , բայց իւրաքանչիւր վանկ կըրնայ արտաբերուիլ չորսէն մինչև ութ այլևայլ եղանակաւ այլևայլ ձայնաւորաց միջոցով : Համառօտիւ , իւրաքանչիւր վանկ կը բաղկանայ արմատական գիրէ մը , որ բառին բուն արմատն է , և ձայնատու գիրէ մը որ արմատական գրոյն հնչումը կ'որոշէ : Արմատական գիրերուն թիւը 214 է , և ձայնատու գիրերուն կամ ձայնական նշաններուն թիւը՝ 1,040 :

Տք. Ուիլեամս ուրիշ շատ գիրքեր ալ հրատարակած է Զինարէն , բայց այս բառարանը յօրինելու համար 11 տարի աշխատեցաւ :

### ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Աւետարները կարգացողները գիտեն թէ քանի մը հազար Ձինացիք դադարեցան զայնքէն զայնքէն Ձինէն Ամերիկայի Գալիֆոռնիա նահանգը: Այս կռապալտ Ձինացիները Բրիտանիայէն ազդեցութեան ներքեւ բերելու շատ ջանք եղաւ: Շատ կիրականօրեայ դպրոցներ բացուեցան տղայոց համար, և քանի մը եկեղեցեաց դպրոցներուն մէջ կան աւելի քան 435 Ձինացի տղայք, որոնցմէ 62ը կուռք պաշտելէ հրաժարած են, 33 աշակերտ ալ հրապարակաւ ընդունած են Բրիտանիայէն կրօնքը: Չափահաս Ձինացիներէն ալ բաւական անձինք եկեղեցւոյ անդամ եղած են:

Սկովտիոյ միսիոնարական ընկերութիւններէն երեքը ձեռնարկած են Բրիտանիայ քարոզիչներ զրկել կեդրոնական Ամերիկէ, ուր տօք. Լիււիսիսթըն այցելութիւն ըրաւ: Կը յուսացուի թէ ընկերութեան մէկուն զրկելու քարոզիչներն ապրիլի մէջ կրնան ճամբայ ելլել, և պիտի ըլլան երկու միսիոնար, վարժապետ մը, բժիշկ մը, պարտիզան մը, հիւս մը և կօչակար մը: Կը յուսացուի թէ այս երեք ընկերութիւնները պիտի նային որ քարոզիչները հաստատուին Նիսասա լճին մօտ, զոր դտաւ տօք. Լիւիսիսթըն, և որ Նեղոսի աւանց մէկն է:

Հին Կաթոլիկները շարունակ աճելու վրայ են թուով Գերմանիոյ մէջ: Արդէն ունին 200,000 անդամ, 200 թէմ կամ ժողովրդապետութիւն բաժնուած: Ասոնց համար 80 պաշտօնեայ միայն կայ մինչև ցարդ: Ասիկա կը յուսնէ թէ, ինչպէս Լութերի ժամանակ, նոյնպէս հիմա ժողովուրդը մանաւանդ պատրաստ է բարեկարգութեան քան թէ կղերը: Գերմանական կառավարութեան եւ Պապական եպիսկոպոսաց մէջտեղ ստեպ դժուարութիւնները կը ծագին սա պատճառաւ, որ եպիսկո-

պոսները պարապ բեմերու վրայ քահանաներ կը դնեն ինքնադուլս, առանց իմացնելու կառավարութեան: Գաղիոյ, Չալիցերայի և Աւստրիոյ մէջ եպիսկոպոսունք յօժարութեամբ կ'ընդունին վերոյիշեալ պայմանը, Գերմանիոյ կղերը միայն չուզեր ընդունիլ: Յորչափ որ կառավարութիւնը կու տայ քահանայից ամսականները, իրաւացի է որ գիտնայ անոնց յատկութիւնները և արժանիքը:

Հիմա 108 հովիւ, իբր 300 քարոզիչ, 600ի մօտ վարժապետ կ'աշխատին Ամերիկայի Պորտ ընկերութեան հետ կապակցեալ: Վերոյիշեալ հովուաց դրեթէ կէսը հիմա իրենց ժողովրդէն կը հոգացուին, իսկ մնացեալներն ըստ մասին իրենց ժողովրդէն եւ ըստ մասին ընկերութեան:

Անցեալ տարուան մէջ 27 նոր եկեղեցի աւելցաւ Պորտի հետ յարաբերութիւն ունեցող եկեղեցեաց վրայ, որոնց ամբողջ թիւն է հիմա իբր 223, և աւելի քան 1,000 նոր անդամք աւելցան բոլոր այս եկեղեցեաց մէջ: Հիմա Աւետարանը Պորտի հետ յարաբերութիւն ունեցողներու միջոցաւ կանոնաւորապէս կը քարոզուի 21 այլևայլ լեզուներով, և 568 այլևայլ քաղաքաց, գիւղից և կղերաց մէջ երկրիս այլևայլ կողմերը: Բազմութեանց խորհուրդները և զգացումներն ուղղելու, և Աւետարանին կատարեալ յաղթանակը պատրաստելու մէջ այսպէս ընկերութեան բանեցուցած ազդեցութիւնն անչափ է:

Դաստիարակութեան համար յիշեալ ընկերութիւնը տուաւ անցեալ տարի 18,000 լիրա: Բայ այն օգնութեանն որ տրուեցաւ Ամերիկայի և Անգղիոյ Աստուածաշունչի և Տեարակի ընկերութիւններէն, դրոց յօշինման և տաղադրութեան համար ընկերութիւնն իր գանձէն տուաւ 4,000 լիրա: Տուաւ նաև իբր 3,500 լիրա 95 ազօթատեղեաց շինութեան համար:

Ամերիկայի մէջ Բրիտանիայի կանայք անցեալ տարի Պորտ ընկերութեան իբր 13,484 լիրա տուին: Նոյն կանայք Իսկիւտարու աղջկանց դե-

ղեցիկ նորաշէն դպրոցին համար ալ բաւական ստակ հաւաքեցին:

Պո. տք. Էլլինկիլուտ, Ամերիկայի երիցական եկեղեցւոյն ատենադպիրը, որ հիմա ճաբոն է, Նիւ Եորքի թերթերէն մէկուն զրկած է հետեւեալ յօդուածը որ ճաբոնի այժմու կրօնական վիճակին վրայ տեղեկութիւն է:

«Ճաբոնի մէջ կրօնական աղատութիւնն ընդհանուր հրատարակուած չէ, և թերեւ պիտի չհրատարակուի, կառավարութիւնը չուզեր այնպիսի բան մը ընել որ Յիսուսեանց անկէ օգուտ քաղել տայ, ոչ ալ կը զրկէ ինքզինք այն կարողութեանն զոր ունի՝ օրէնքով ճշշելու ազդեցուն այն աղետալի ժանտախտը, եթէ նորէն ճաբոն դառնայ: Բայց Բողոքականաց ամենեւին տրեւելք չկայ Աւետարանին քարոզութեան հանդարտ և խաղաղաւէտ գործը յառաջ տանել: Ասիկա գիտեմ, ոչ միսիոնարաց վկայութեամբ միայն, այլ և անոնց խօսքովը որ իրենց պաշտօնին պատճառաւ պատեհութիւն ունին այս մասին կառավարութեան քաղաքականութիւնն ուղղակի գիտնալու: Չկայ ազդ մը այնպէս հլու, այնպէս անտարբեր իր այժմու մոլար դրութիւնը պահելու, միանգամայն գիւրակիր թ և յառաջագիմութեան այնպէս տենչացող, ինչպէս ճաբոն աղդը: Մեր միսիոնարաց մէջ ամենէն հանդարտը և ամենէն ողջամիտը, որ և Եոգոհամայի մէջ միսիոնարական աշխատութեանց սկսելէն ի վեր եղած բոլոր փոփոխութեանց ականատես էր, ըսաւ. «Ես կը հաւատամ որ 25 տարիէն ճաբոն Բրիտանիայի է:»

Ամերիկայի Պորտ ընկերութեան տարեկան ժողովին որ իբր չորս ամիս առաջ եղաւ՝ առաջարկուեցաւ ճաբոնի մէջ բարձրագոյն դպրոց մը բանալ պատանիք կրթելու համար եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան և ուրիշ Բրիտանիայէն պաշտօններու, և այս նպատակին համար հազար լիրայի մօտ գումար մը իսկ և իսկ խոստացուեցաւ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փետր. 19 ըստ Յուն., և Մարտ 3 ըստ Լատ. 1875

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Սուլթանին ներկայանալու համար Աւետարանական Դաշնակցութեան պատգամաւորաց խնդրոյն Բարձրագոյն դրան կողմանէ մերժուելուն վրայ Լոնտոն նստող Օսմանեան դեսպանը Մուսուրուս փաշա նամակ մը գրած է Անգղիոյ խորհրդարանի անդամներէն մէկուն որ յիշեալ պատգամաւորաց բերած աղերսագիրը ստորագրողներէն էր : Այս նամակը հրատարակուած է Թայմզի մէջ փետրուար 12ին : Դեսպանը կը ժխտէ թէ Թուրքիոյ մէջ կրօնական հալածում կայ, և կ'ըսէ. «Սուլթանին կառավարութիւնը երբէք արդեւած չէ Աստուածաշունչ տպել և վաճառել Թուրքիոյ մէջ. միայն փողոցներու մէջ անոր վաճառումը և ձրի բաշխումն արգելուած է խռովութեանց առաջն առնելու համար : » ձեռքի աղատութիւնը » կ'ըսէ դեսպանը, «միշտ նուիրական է և նուիրական պիտի մնայ Թուրքիոյ մէջ : »

Կոստանդնուպոլսէն գրուած ուրիշ նամակ մը որ նոյնպէս Թայմզի մէջ հրատարակուած է պատճառները կը յայտնէ թէ ինչու համար Աւետարանական Դաշնակցութեան պատգամաւորութիւնը չընդունուեցաւ Սուլթանէն, և կը վերջացնէ իր խօսքը հետեւեալ կերպով. «Պատգամաւորութիւնը հաւանականաբար ըստ բաւականին յաջողեցաւ իր նպատակին մէջ, ցուցնելով կառավարութեան թէ Բողոքական երկիրներն ինչ աստիճան ջերմեռանդ կուսակից են կրօնական աղատութեան : »

—Անգղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեան քանի մը օր առաջ ըսաւ խորհրդարանին մէջ թէ բոլոր տէրութիւնը կ'ընդունին թէ Գանութեան Իշխանութիւններն իրաւունք ունին առեւտրական դաշնագրութիւններ ընելու օտար տէրութեանց հետ, տէրութիւններէն ոմանք կը պնդեն նաեւ թէ Իշխանութիւններն արդէն իրաւունք ունին այնպիսի դաշինք ընելու

առանց Բարձրագոյն դռնէն արտօնութիւն խնդրելու :

—Կ'ըսուի թէ Բուսթիւն երկաթուղին աւարտելու համար կառավարութեան և պարոն Հիրշի մէջտեղ վերջնական կարգադրութիւններն ընդունուեցան երկուստեք : Այս կարգադրութեանց մէկ պայմանն այն է որ, կառավարութիւնը կանխիկ պիտի տայ պարոն Հիրշի այնչափ դումար մը որչափ պէտք է յիշեալ ուղւոյն շինութեանը համար ըլլալու ծախուց 13 տարուան տոկոսը երաշխաւորելու :

—Օտար տէրութեանց Կոստանդնուպոլս նստող դեսպանները մօտեքս խորհուրդը ըրին, ուր միաբան հաճութեամբ որոշուեցաւ որ, օտար հպատակաց յատուկ պաշտպանութեանը և անոնց դատերուն արդարութեամբ տեսնուելուն համար, դատերուն սկիզբէն մինչև վերջը, դեսպանատանց թարգմանները տեղական ատենաներուն մէջ միշտ ներկայ գտնուին :

—Կ'ըսուի թէ Կոստանդնուպոլսոյ քաղաքապետութիւնը որոշած է լայն քարերով յատակել Պոլսոյ կողմը Վէդնէճիներէն մինչև Շահզէտէ պաշիի ոստիկանութեան կայանը :

—Կառավարութիւնը նորոգած է Աւստրիական շոգենաւաց Լոյտ ընկերութեան հետ իր հին պայմանը, որուն համեմատ յիշեալ ընկերութիւնն ամիսն անգամ մը շոգենաւ պիտի ղրդիէ Կոստանդնուպոլսէն Կարմիր ծովուն այլեայլ նաւահանգիստները :

—Յունաց բարձրագոյն սինոտը և աղղային խառն ժողովը շաբաթը երկու նիստ կ'ընէ Աթոս լեռան վանուց վարչութեանը համար նոր կանոնադրութիւն մը պատրաստելու :

—Հիսարլըգ կոչուած տեղը տը. Շիմանի գտած հնութեանց նկատմամբ կառավարութեան և յիշեալ անձին մէջտեղ կարգադրութիւն մը եղաւ : Շիման յանձն առած է կառավարութեան իբր փոխարէն դումար մը հատուցանել այն հնութեանց համար զորս Աթէնք տարած է : Արտօնութիւն առած է նաեւ իր խուզարկութիւններն յառաջ տանելու սա պայմանաւ

որ, այսուհետեւ դառնուած հնութիւնը Օսմանեան կառավարութեան թանգարանին յանձնուին :

—Սինեօր Գօնսօլօ անուն հռոմ ծնած Հրեայ քնարահարը որ 18 ամսէ ի վեր Կոստանդնուպոլս կը գտնուէր, քանի մը օր առաջ ի ներկայութեան Պէյլիքճի էֆէնտիի և Իտալիոյ դեսպանատան թարգմանին հրաժարեցաւ Հրէական դաւանութենէն և Մահմետական կրօնքն ընդունեց :

—Զմիւռնիոյ, Մանիսայի, Գասապայի, Այստրիի, Իսքէնտէրուի, Թեսաղոնիկէի և Տարտանելի բոլորովը գտնուած դաշտերը մօտեքս ողողուեցան յորդանձրներէ պատճառուած հեղեղներէ, և շատ մնաս եղաւ աղարակներու տերանց, ժողովուրդին ալ մեծ նեղութիւն :

—Գասապայէն մինչև Ալաշհիր երկաթուղին անցեալ երկուշաբթի բացուեցաւ երթևեկութեան և առուտուրի համար :

—Միսգըր Փարնսուրթ փետրուար 10 թուականով Կեսարիայէն հետեւեալը կը գրէ .

«Սովի Անգղիական մասնաժողովէն մինչև ցարդ ընդունեցանք 4,550 Օսմանեան լիրա : Օգնութեան ստակի գումարին աւելնալուն հետ՝ գործն ալ ընդարձակուեցաւ : Օգնութիւն ընդունողներուն թիւը Կեսարիոյ մէջ 7,500էն պակաս չէ : Շատ մերկերու ալ հանգերձ տրուեցաւ : Անցեալ շաբթու Գըզլը գետին գիւղերէն եկողները 6,420 հոգւոյ օգնութիւն տուած էին : Նոյն անձինք Կեսարիայէն ելան անցեալ ուրբաթ 100 լիրա բաժնելու համար : Էրճիաս լեռան հարաւային կողման գիւղերուն մէջ : Ուրիշ մարդիկ մեկնեցան երէկ նորէն այցելութիւն ընելու համար Էրճիաս հիւսիսային կողման գիւղերուն, ուր նորէն 400 լիրա պիտի բաժնեն : Այսօր երրորդ մասնաժողով մը ճամբայ հանեցինք 49 լիրա բաժնելու Կեսարիոյ հիւսիսային տրիւխեան դաշտին վրայ եղող գիւղերուն մէջ : Ուրիշ երկու հաւատարիմ մարդ ալ զրկեցինք 200 լիրայով որ պիտի բաժնուի Թըքթաբնակ և Հայա-

բնակ գիւղերուն մէջ որ Կեսարիոյ և Եոզղատի մէջտեղն են, և ուր մինչև ցարդ այցելութիւն չեղաւ: Այս մարդոց հետ զրկեցինք 400 լիւրա չայ, և 300 լիւրա Մահմետական, սովետաց համար Եոզղատ քաղաքին մէջ, նաև 200 լիւրա Սոնկուրուի և շրջակայ տեղեաց համար, դարձեալ 200 լիւրա Եոզղատի հարաւային արևմտեան կողմի գեղերուն համար: Մինչև ցարդ Եոզղատի սահմանին մէջ բաժնուած ստակին գումարն է 1,600 լիւրա:

Հիմա չորս մասնաժողով ունինք որ մեծ ջանքով կ'աշխատին ստակ բաժնելու: Մինչև ցարդ մեր ձեռքով օգնութիւն ընդունողներուն ամբողջ թիւն է իբր 25,000: Միտք ունինք ուրիշ երկու մասնաժողով ալ զրկել առաջիկայ երկու շաբթի: Ամէն կողմանէ նորէն նորէն և թախանձանք աղերսներ կ'ընդունինք: Երէկ սոյն նպատակին համար ութ ստորագրութեամբ աղերսագիր մը ընդունեցանք Ուլունլուէն, որ Կեսարիայէն դէպ ի հիւսիս իբր 40 մղոն հեռու գեղ է: Ահա աղերսագրին պատճէնը:

Բազմագումթ տեարք

Մեր զրութեան պատճառը ձեզի իմացնել է որ մեր գիւղին բնակիչները մէկ ու կէս տարիէ ի վեր սովին տառապանքը կրելով, հիմա յետին կարօտութեան հասած են: Մեր վիճակն սակէ մանաւանդ կրնաք հասկնալ որ, մեր մէջէն ոմանք յուսահատութեան մէջ լցնալով իրենց աղջիկները փոխանակ ցորենի եւ գարոյ վաճառեցին: Հիմա գիւղի մէջ 500 անօգնական անձինք կան, որոնց կէսը պիտի կորսուի մէկ ամսուան մէջ, եթէ օգնութիւն չհասնի: Մինչև մօտ օրերս ասոնք արմատներ եւ հունտեր քաղելով կենդանի մնացին, բայց հիմա ձեան պատճառաւ ուտելու բան բնաւ չի գտնուիր:

Այս գիւղին համար ալ օգնութիւն պիտի զրկենք: Եթէ պարագաները թողուն, դալ շաբթու Նիկոսէ եւ Ագսարայ պիտի երթամ, այն գաւառներուն մէջ ալ օգնութիւն բաշխելու կարգադրութիւններ ընելու համար: Կեսարիոյ մէջ բաւական աւելի կայ, եւ գինն իջնելու վրայ է, բայց ասկէ օգուտ չկայ այն մարդոց համար որ բոլորովին անօգնական են: Վերջին տասն օրուան մէջ կառավարութիւնը քիչ մը ցորեն բաժնեց (ոչ ալիւր) թալասի մէջ կարօտելոց:

Անցեալ շաբթու Նիկոսէէն միագործ ֆարնսուորթի մէկ հեռագիրը եկաւ, ուր կ'ըսուի. «Նիկոսէ աւելի թշուառ է քան Կեսարիա, բայց միւթնաբերիքին ջանքովը կը հոգացուի: Սակայն գիւղօրէք և Ագսարայի կողմերը նեղութեան մէջ են, ուստի և մինչև Իկանիոն դառնաւ գիւղերուն այցելութիւն ընելով օգնութիւն պիտի բաժնեմ:»

Տը. Տիքսընէն գրուած և Լեանդ Հերալտի մէջ հրատարակուած նամակ մը կ'ըսէ թէ ամիս ու կէս առաջ Առողջութեան ժողովը որոշեց երկու բժիշկ զրկել այն նահանգներն ուր սով կայ ստուգելու համար թէ ինչ տեսակ հիւանդութիւններ են որ այն կողմերը երեւան ելած են, և ամէն կարելի օգնութիւն մատուցանել ակտիւեց: Բարձրագոյն դուռը հաճեցաւ այս կարգադրութեան, և խոստացաւ գեղ զրկել յիշեալ բժիշկներուն հետ: Վերջապէս այս բժիշկներն անցեալ շաբթու ճամբայ ելան:

Սովին համար Լանկայի մասնաժողովն անցեալները 90 լիւրա զրկած էր միագործ ֆարնսուորթի: Մասնաժողովն այս օրերս հետեւեալ նամակն ընդունեց յիշեալ միսիոնարէն:

«Սովետաց բաժնուելու համար ձեր մասնաժողովին կողմէն մեզի զրկուած իննսուն Օսմանեան լիւրան, ըստ ձեր կամաց հետեւեալ կերպով բաժնուեցաւ. 20 լիւրա՝ Մունճուսուէն եւ շրջակայ տեղեաց սովետաց Մունճուսուէն երիցուն ձեռամբ, 20 լիւրա՝ Էվէրէքի եւ Զօմաղլույի մէջ յետին կարօտելոց Էվէրէքի Բողոքական քարոզչին միջոցաւ, 25 լիւրա՝ Կեմերէքի սովետաց Կեմերէքի քարոզչին ձեռքով, 25 լիւրա՝ Գարաճա-Էօրէնի եւ շրջակայ տեղեաց թշուառներուն, յատուկ Կեսարիայէն զրկուած մարդոց ձեռքով:

Կը յուսանք թէ այս տեղերը ստակ բաժնող անձանց կողմէն աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի ընդունիք:»

Մունճուսուէնի արողիչը Պատ. Գրիգոր նոյնպէս վերոյիշեալ մասնաժողովին գրելով կը պատմէ այն կողմերուն թշուառութիւնը, և գծախտ սովետաց համար աւելի օգնութիւն կը խնդրէ: Կ'ըսէ թէ այն գիւղին մէջ միայն 130 հոգի յետին կարօտութեան մէջ են:

Յիշեալ մասնաժողովն անցեալ շաբթու 20 լիւրա զրկեց Մուրատչայ:

Ըստ Լեանդ Հերալտի, Էնկիւրի հրատարակուած պաշտօնական լրագիրը կ'ըսէ թէ, Բէֆօ կոչուած ախտը սկսած է Եոզղատ և մերձակայ

քաղաքներուն մէջ, և թէ Եոզղատի մէջ մեռելոց թիւն իրարու վրայ օրը 13 է: Սովին Անգղիական մասնաժողովը Գասթամաօլուի դաւառին սովետաց համար անցեալ շաբթու նորէն 350 լիւրա զրկեց:

Յիշեալ մասնաժողովին մինչև ցարդ ընդունած ստակին գումարն է 13,944 Անգղիական լիւրա:

Ե Ի Ր Ո Պ Ս

Պահպանողական հանրապետականք և միապետականք միանալով Գաղիոյ ազգային ժողովին մէջ, նոր սահմանադրութեան կարեւոր յօդուածներուն շատերն ընդունեցան քուէից մեծ առաւելութեամբ:

—Սպանիոյ կառավարութեան զօրքը քանի մը յաղթութիւններ ըրաւ կարողութեանց դէմ՝ բայց մեծ կորստեամբ: Նոր թագաւորը և անոր խրատողները խոստացան չդպչել Սպանիոյ մէջ Բողոքականաց եկեղեցիներուն, դպրոցներուն և լրագիրներուն:

—Կարիպալտի մեծ պատիւ կը վայելէ Հոռմի մէջ, և կ'ըսուի թէ անոր և կառավարութեան մէջտեղ կարծեաց համաձայնութիւն կը տիրէ:

—Անգղիացի ճարտարապետք սկսած են հարկաւոր պատրաստութիւններ ընել Տիբեր գետին մէջ նաւարկութիւնը դիւրացնելու համար:

ՇՈՒԿԱՅԻ ԳԻՆԵՐ

|                                                    | Լիւրան 400 դր2.       |  |
|----------------------------------------------------|-----------------------|--|
| Բամբակ, Ատանա . . . . .                            | օխ. 61 1/2 — 7 3/4    |  |
| Բուրդ, լուացուած . . . . .                         | » 43 — 45             |  |
| » » աղտոտ » . . . . .                              | » 61 1/4 — 7          |  |
| Թիֆթիկ, Էնկիւրի . . . . .                          | » 40 — 46             |  |
| Ճէնթի . . . . .                                    | » 14 — 16             |  |
| Աֆիոն . . . . .                                    | » 325 — 475           |  |
| Սիւրմաշէթ . . . . .                                | » 65 — 96             |  |
| Կարագ, Սիւրի . . . . .                             | » 14 — 14 1/2         |  |
| Չէթ . . . . .                                      | » 5 — 7 1/2           |  |
| Շաքար, փոշի . . . . .                              | » 212 — 220           |  |
| » զլուխ . . . . .                                  | » 252 — 258           |  |
| Խաւիլ . . . . .                                    | » 400 օխ. 1000 — 1450 |  |
| Պղպեղ . . . . .                                    | » 93 1/4 — 40 1/2     |  |
| Մեխակ (զարէնֆիլ) . . . . .                         | » 22 — 26 1/2         |  |
| Լեղակ (չիվիտ) . . . . .                            | » 70 — 150            |  |
| Պողպատ (չէլիք) . . . . .                           | » 232 — 232           |  |
| Կապար . . . . .                                    | » 450 — 455           |  |
| Գարֆիցա, թիւ 15—48. վառէլ . . . . .                | » 89 — 90             |  |
| Թիթեղ . . . . .                                    | » 320 — 325           |  |
| Ապակի . . . . .                                    | » 84 — 88             |  |
| Երկաթ, Անգղ. շրջանակ . . . . .                     | » 73 — 100            |  |
| » » տախտակ . . . . .                               | » 120 — 125           |  |
| Բէրթի (կաղ) Ամերիգա . . . . .                      | » 56 — 58             |  |
| Ցորեն կարծր, Բումէլի. բոռ. լիւրան 125 դր2. . . . . | » 34 — 36             |  |
| Գարի . . . . .                                     | » 47 — 48             |  |

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն Խմբագիր Ճ. Բ. Կրիմ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ  
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵՆ  
Չազմագծըլար, Յակոբեան խան, Թիւ 12.